

Predstavljanje Nacionalnog izvještaja o razvoju po mjeri čovjeka – 2009. godina: Crna Gora – društvo za svakoga

Govor g-đe Kori Udovički direktorke Regionalne kancelarije UNDP za Evropu i Zajednicu nezavisnih država

Uvod

- U vremenu svjetske finansijske turbulencije i osjećaja nesigurnosti i neizvjesnosti koje je u porastu širom svijeta, povećana pažnja usmjerena na društvenu uključenost i održivi razvoj po mjeri čovjeka postaje sve važnija.
- Nedavni svjetski događaji ponovo su podstakli debate o održivom razvoju po mjeri čovjeka, jednakosti, pravdi. Koja je uloga države u zaštiti građana od nesigurnosti i opadanja kvaliteta životnog standarda? Kako država može obezbijediti jednak pristup kvalitetnim uslugama i zapošljavanju, kao i dostići Milenijumske ciljeve razvoja.
- UNDP ima izuzetno važnu ulogu koju treba odigrati u jačanju napora za odgovor na postojeće izazove i nove rizike, kao i u održavanju pažnje usmjerene na održivi razvoj po mjeri čovjeka i postizanje Milenijumskih ciljeva razvoja (tzv. „mudra društvena politika“).

Razvoj po mjeri čovjeka, društvena uključenost i pristupanje Evropskoj uniji

- Razvoj po mjeri čovjeka, koji je vodeća paradigma UNDP, kao i društvena uključenost, zasnivaju se na ideji da ekonomski rast sam po sebi nije dovoljan za bavljenje problemima socijalne ugroženosti i isključenosti. U srži politika vezanih za probleme socijalne ugroženosti i isključenosti su sami ljudi, a pažnja se preusmjerava sa apstraktne sveukupne ekonomije na društvo – pojedince i upravljačke institucije – koje zajedno čine kontekst u kome ekonomija funkcioniše. Oba pristupa teže da prošire sposobnost svakog pojedinca da ostvari svoje potencijale, uz priznavanje činjenice da bez ulaganja u dobrobit pojedinca, ekonomski rast ne može biti ni stabilan ni održiv.
- Razvoj po mjeri čovjeka i društvena uključenost proizilaze iz moralnog vjerovanja u suštinsku vrijednost ljudskog života i posvećenost dostojanstvu i jednakosti svakog ljudskog bića.
- Stoga, mi u UNDP smo zabrinuti zbog društvene isključenosti pojedinaca ili grupa iz punog učešća u ekonomskom, političkom i društvenom životu zajednica u kojima žive. Zabrinuti smo za grupe koje su izložene najvećem riziku od siromaštva. Zajedno sa našim nacionalnim partnerima, mi pokušavamo da razumijemo višedimenzionalnost njihovog oskudjevanja i izolovanosti, i da se zalažemo da se radi na unapređenju sistema radi njihove društvene solidarnosti i kohezije.
- Društvena kohezija se nalazi u srži procesa pristupanja i pridruživanja Evropskoj uniji, ne samo za zemlje kandidatkinje od kojih se zahtijeva da pripreme i sprovedu Memorandum o zajedničkoj uključenosti (tzv. JIM), već i u smislu prioriteta za IPA fondove ali i u širem kontekstu evropske kompetitivnosti. U Jugoistočnoj Evropi, i naročito u Crnoj Gori, UNDP je

posebno aktivan u pružanju podrške politikama društvene uključenosti u okviru procesa pristupanja EU.

Glavni nalazi Izvještaja

- U cilju pružanja podrške državi u borbi protiv društvene isključenosti i daljem napredovanju ka ulasku u EU, Kancelarija UNDP u Crnoj Gori je pripremila sveobuhvatnu analizu sadašnje situacije u pogledu društvene isključenosti i siromaštva, kao i u smislu izazova, mogućnosti i odgovora na pitanja isključenosti.
- Siromaštvo: prema izvještaju, uprkos stabilnom rastu vrijednosti indeksa razvoja po mjeri čovjeka i impresivnom rastu bruto domaćeg proizvoda, nivo siromaštva uporno ostaje stabilan, tj. 10.8% stanovništva živi ispod linije siromaštva.
- Siromaštvo je relativno veliko na sjeveru države, gdje visoka nezaposlenost, prilično nizak stepen obrazovanja – naročito među starijima i ženama, kao i niska primanja, doprinose visokoj stopi siromaštva. Neke grupe stanovništva su siromašnije od drugih: Romi, Aškalijski Egipćani su najugroženija populacija, sa stopom siromaštva od 36%; slijede raseljena lica - 34% i korisnici prava iz socijalne i dječje zaštite - 30%; penzioneri, 15.7%; dugoročno nezaposleni 12.3% i osobe sa invaliditetom 11.9%.
- Društvena isključenost: nadilazi siromaštvo u potrošnji i uključuje višestruka oskudijevanja sa kojima se domaćinstva i pojedinci suočavaju u smislu ravnopravnog učešća u ekonomskom, društvenom, kulturnom i političkom životu.
- Ovo uključuje nedostatak jednakog pristupa zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, uslugama socijalne i dječje zaštite, obrazovanju, kulturnim prilikama i političkom učešću. Lišavanje u jednoj oblasti podstiče lišavanje u drugoj oblasti i, stoga, stvara proces i začarani krug isključenosti i marginalizacije. Sama podrška smanjenju siromaštva možda ne bude dovoljna za razbijanje takve višedimenzionalne isključenosti u Crnoj Gori, već će biti potreban pristup koji podrazumijeva veće uključivanje i prevazilaženje predrasuda i negativnih stavova.
- Nalazimo da je u Crnoj Gori društvena isključenost postala *vidljiv fenomen*, i nisu ga samo iskusile “nevidljive” grupe već i, na primjer, starije osobe koje se suočavaju s poteškoćama u pristupu odgovarajućoj zdravstvenoj zaštiti i nijesu u mogućnosti da redovno plaćaju račune, ili dugoročno nezaposleni koji ne samo da imaju probleme prilikom zapošljavanja već se i suočavaju sa društvenom izolacijom (“Kad radite imate prijatelje, čim ostanete bez posla nema više prijatelja”), ili samohrane majke koje ne samo da same nose teret podizanja djeteta već su istovremeno izložene predrasudama prilikom traženja posla, kao i unutar svoje društvene mreže.
- Rizik od društvene isključenosti domaćinstava i pojedinaca naročito je visok kada živite na sjeveru Crne Gore, gdje možemo naći najveći broj nezaposlenih pojedinaca sa niskim stepenom obrazovanja i sa neodgovarajućim pristupom zdravstvenoj zaštiti. Teško je baviti se koncentracijom siromaštva i društvene isključenosti u jednom regionu koristeći jednokratne mjere, nego se zahtijeva međusektorski pristup, uključujući bolji pristup tržištu rada, obrazovanju, socijalnim uslugama i boljim uslovima stanovanja.

- U izvještaju su takođe detaljno analizirane višestruke barijere i prepreke sa kojima se ove grupe stanovništva (poput raseljenih lica, osoba s invaliditetom, itd.) suočavaju.
- Isključenost *raseljenih lica* uglavnom je rezultat njihovog neriješenog pravnog statusa u Crnoj Gori, a situacija je još teža kad su u pitanju raseljeni Romi, Aškalije i Egipćani. Stoga, mnogi od njih su prinuđeni da ulaze u neformalne radne ‘aranžmane’ koji podrazumijevaju lošije i slabije plaćene poslove. I to nije sve. Oni nemaju pristup socijalnoj i dječjoj zaštiti, bankarskim kreditima, uslugama zapošljavanja, i ne mogu da budu vlasnici nekretnina.
- Shodno aktivnostima koje preduzimaju crnogorske vlasti, registracija i uređenje statusa raseljenih lica obezbijediće im pristup uslugama i u velikoj mjeri doprinijeti njihovom uključivanju u glavne društvene tokove.
- Osobe s invaliditetom se takođe suočavaju sa velikim brojem društvenih barijera, što sprečava njihovo potpuno učestvovanje u svim aspektima društvenog života. Osim fizičkih barijera za pristup obrazovanju, zapošljavanju, zdravstvenoj zaštiti, prevozu i kulturnim i političkim mogućnostima, ključna barijera u Crnoj Gori, za uključivanje osoba s invaliditetom u društvo, je stigma (“Mi samo želimo da dokažemo da možemo biti isto tako dobri kao ostali”). Politike čiji cilj su osobe s invaliditetom širom svijeta dokazale su da su ciljani planovi zapošljavanja, uz odgovarajuće usluge socijalne zaštite, snažan instrument društvenog uključivanja.

Preporuke

- Naročito borba protiv društvene isključenosti zahtijeva inovativne pristupe i učenje putem razmjene iskustava u regionu, koherentnog planiranja i nadzora i praćenja, bolje upravljanje i koordinaciju na svim nivoima, i što je daleko najvažnije – učešća samih *isključenih* u svim ovim procesima.
- Kao UNDP zainteresovani smo da vam pružimo podršku u prevazilaženju ovih izazova i da vam pružimo mogućnosti za učenje na osnovu iskustava iz regiona, kao i da vam pružimo korisne primjere iz našeg iskustva koje smo stekli na terenu u drugim zemljama.
- Naša studija pokazuje da u Crnoj Gori ima velikog napretka u razvoju po mjeri čovjeka u proteklih pola decenije. Ipak, po sebi, cjelokupni napredak nije izdigao one najsiromašnije, najugroženije i pod rizikom od isključivanja. Stoga, prikladno bi bilo da kreatori politika u Crnoj Gori sada posvete pažnju fokusiranim, ciljanim socijalnim politikama koje mogu da naprave veliku razliku za svaku od ovih grupa, kao i za sjever zemlje gdje su siromaštvo i nezaposlenost najveći – dvostruko i trostruko veći nego u poređenju sa centralnim i južnim regionom.
- Sada, tokom ekonomske krize, vrijeme je da zaštitimo najugroženije i da osiguramo da, kad se plima povuče i ekonomski rast nastavi – što sam sigurna da će se dogoditi – svi brodovi zaplove ka prosperitetu i razvoju po mjeri čovjeka.